

Hvad er fastelavn? Lidt om traditioner, historie, tro, baggrund, fest og bod...

Tidligere var fastelavn ikke for børn
Nu om stunder er fastelavn børnenes fest med tøndeslagning, udklædning og fastelavnsboller.
Men tidligere var fastelavn bestemt ikke for børn

Materialer og aktiviteter kan anvendes fuldt ud eller i uddrag. Det er op til læreren, at vælge relevans og omfang. Teksterne kan anvendes som baggrund for lærerens fortællinger, oplæg i klassen eller eleverne kan læse teksterne. Materialer og aktiviteter afdækker historiske, kulturelle og kristne perspektiver af fastelavn.

Materialet består af:

**Indledende baggrundstekster, der også kan bruges til større elever, der selv læser.
Links til tekster, billeder, hjemmesider m.m.**

Aktiviteter til klasse- gruppe- og individuelt arbejde

Powerpoint oplæg til forforståelse

En quiz til feedback

Henvisning til supplerende materialer

Fastelavn er én af årets "bevægelige fester", som falder på en ny dato hvert år. Fastelavnssøndag falder altid mellem 1. februar og 7. marts.

Det er søndagen, som ligger syv uger før påskedag, som er fastelavnssøndag. Og påsken er altid den første søndag efter

den første fuldmåne efter forårsjævndøgn.

Fastelavnssøndag falder altid syv uger før påskedag, hvilket betyder, at det er fastelavn et sted mellem 1. februar og 7. marts.

Fastelavn er tiden lige op til den kristne faste og tæller fastelavnssøndag, fastelavnsmandag, hvide tirsdag og askeonsdag, der markerer fastetidens begyndelse. Fasten varer 40 dage og slutter påskelørdag.

Indtil 2025 falder fastelavnen på disse dage:

2018 søndag d. 11. februar

2019 søndag d. 3. marts

2020 søndag d. 23. februar

2021 søndag d. 14. februar

2022 søndag d. 27. februar

2023 søndag d. 19. februar

2024 søndag d. 11. februar

2025 søndag d. 2. marts

Den kristne faste

Af **Dorte J. Thorsen** , Kristeligt Dagblad.

Fasten begynder askeonsdag og varer 40 dage frem til påske.

Fasten betragtes som en bods-, anger- og forberedelsestid, hvor det enkelte menneske afstår fra forskellige former for nydelse, traditionelt visse former for mad.

I dag benytter flere fasten til at afskære sig fra det, som står i vejen for åndelig og personlig fordybelse, for eksempel computerafhængighed, stressende hverdagsaktiviteter eller uhensigtsmæssige handlingsmønstre.

I den katolske kirke er fasten integreret praksis. Læs mere om fasten på kristendom.dk

I nutiden er det børnene, der fejrer fastelavn. Men oprindeligt var højtiden en voksenfest, hvor både mænd og kvinder klædte sig ud og festede med rigelige mængder mad og drikke i flasker.

Fastelavnstiden

Fastelavnstiden starter med *fastelavnssøndag*, hvor børnene klæder sig ud og slår katten af tønden, for eksempel i idrætsforeninger eller boligforeninger. Men også mange kirker har specielle børnegudstjenester til fastelavn, som regel med efterfølgende tøndeslagning og bollespisning. Fastelavnssøndag var en af de sidste dage, hvor man førhen måtte spise kød. Derfor hed den også flæskesøndag.

Herefter følger *fastelavnsmandag*, hvor nutidens børn igen klæder sig ud denne gang for at slå katten af tønden i skolen, børnehaven eller vuggestuen. Førhen var denne dag også helliget fest og kødspisning ligesom flæskesøndag, og den hed derfor også flæskemandag.

Den tredje dag er *hvidetirsdag*, som stort set ikke fejres mere, men hvor man tidligere spiste såkaldt fin, hvid mad som hvidt hvedebrød eller måske mælk med hvedeboller i. Dagen er en slags overgangsdag, inden den sidste dag i fastelavnstiden, der samtidig også er den første dag i fasten. Fastelavnsbollerne stammer oprindeligt fra denne dag.

Den fjerde dag er *askeonsdag*. Den fejres stort set heller ikke mere i folkekirken, men var tidligere en bods- og andagtsdag, hvor man fik malet et sort kors af aske i panden, når man angrende og bevidst om sine synder mødte op i kirken. Dagen fejres stadig i den katolske kirke. Askeonsdag indleder den 40 dages lange påskefaste, hvor man gennem bøn og afholdenhed skal forberede sig på påskemorgens under.

Hvordan fejredes fastelavn i gamle dage?

Helt op til ca. år 1900 var fastelavn stort set en voksenfest. En af de mest sejlivede traditioner i den forbindelse er den, hvor karlene red fra gård til gård og fik en dram hvert sted, inden de mødtes ved for eksempel gadekæret, hvor hele landsbyen samledes for at se de unge mænd slå katten af tønden. Den skik praktiseres sågar endnu enkelte steder i Danmark. I dag er det dog mest rideklubber og lignende, som slår katten af tønden, mens de sidder højt til hest.

Andre gamle skikke var at klæde sig ud og tage maske på for derefter at løbe rundt på gader og stræder for at skræmme hinanden. Samt at tage på maskerade. Meget af det minder umiddelbart om nutidens fastelavn. Men førhen var det altså de voksne, der primært fejrede fastelavn og bestemt ikke børnene, som i stedet så undrende til, når de voksne skejdede ud med udklædninger, fester og rigelige mængder alkohol.

Dette ændrede sig imidlertid radikalt i løbet af 1900-tallet, og i dag er fastelavn i Danmark stort set en børnefest, selvom man enkelte steder er begyndt også at holde karneval for de voksne.

Hvad betyder fastelavn?

Fastelavn kommer af det plattyske ord *vastelavent*, der betyder fasteaften og henviser til den 40 dages lange faste, som starter straks efter fastelavnstiden og varer til påske.

Fastelavnstiden kaldes også for karnevalstiden - karneval som i *carne vale*, altså "farvel" kød eller "uden kød". For i fastetiden op til påske måtte man ikke spise kød.

Hvilke fastelavnsskikke findes der?

Fastelavnstidens overskrift er at feste, inden det er tid til at faste. Derfor al maden, al drikkeriet og alle festerne. Men højtiden har traditionelt også handlet om at bekæmpe ondskaben.

Derfor slår man katten af tønden. Katten var engang et symbol på ondskab og ved at slå den ihjel i tønden, som man gjorde langt op i 1800-tallet, så blev ondskaben bogstaveligt talt slået ihjel, mente man.

På samme måde blev fastelavnsriset brugt til at slå de syndige tanker og dermed ondskaben ud af mennesket. Udklædning og masker havde derimod en dobbelt funktion. For både kunne de skræmme det onde væk, men de var også sjove.

Fastelavnsbollerne har derimod intet at gøre med hverken afskrækkelse eller morskab. De symboliserer blot en sidste chance inden påske for at få lidt lækkert at spise.

Udklædning til fastelavn

Af [Molly Christensen](#), Kristeligt Dagblad

Fastelavn betyder udklædning, og mens det i dag især er børnene, der spørger "Hvad skal jeg være til fastelavn?" var maskerne i gamle dage forbeholdt de voksne. Man klædte sig ud for at vende op og ned på hverdagen og for at skræmme det onde væk

Men det var ikke kun i forhold til maden, at man slog sig løs til fastelavn. I det hele taget var mere nemlig tilladt, og det var ikke unormalt, at mænd og kvinder var sammen på tværs af ægteskaber.

I den forbindelse bar man gerne masker for at vise, at de normale regler og skel i samfundet var ophævet. Traditionen med masker stammer helt tilbage fra renæssancens karnevaller i 1500-tallet, hvor man især i de sydeuropæiske lande dyrkede maskeballer og maskerader. Med maske på kunne man skjule sin sande identitet og derved også gøre ting, som man normalt ikke ville have gjort. Blandt andet derfor associeres maskerne også nu med mystik og erotik.

Disse festlige karnevaller blev oprindeligt holdt for overklassen og blev betragtet som et frirum til at lægge moralen fra sig for en stund og gå til den med alt hvad det indebar af mad og drikke, udfordrende dans og erotiske udskejelser.

Den fulde udklædning, som vi i dag ser hos børnene, når de rasler og slår katten af tønden, var i gamle dage forbeholdt de voksne. Dengang klædte man sig typisk ud som djævel eller noget andet uhyggeligt for at skræmme det onde væk.

Det var også almindelig skik at mænd klædte sig ud som gamle mænd eller iførte sig dameklæder. Ifølge fastelavnsskikken måtte tingene gerne vendes lidt på hovedet.

I middelalderen var det blandt andet de nye håndværkslaug, der indførte fastelavnsfester og optog. Disse laug var foreninger for både mestre og svende, som skulle sikre eneret på deres

særlige håndværk. De fungerede også som sikkerhedsnetværk for medlemmerne og deres familier.

Man løb også *fastelavnsløb* iført udklædning, men disse blev forbudt fra 1683, fordi blev anset for at være for løsslupne.

Vi ser dog stadig fastelavnsoptog i lande over hele verden, for eksempel til karnevaller, hvor man klæder sig i vilde og farverige kostumer og går eller danser igennem gaderne. Nogle af de mest kendte karnevaller findes i Rio i Brasilien og i London kan man besøge Europas største af slagsen.

Hvor fastelavnstiden i gamle dage var en festlig og dramatisk begivenhed er det i dag en hyggelig familiefest, og djævelkostumet er skiftet ud med prinse- og prinsesetøj i børnestørrelse.

De 10 vigtigste ting at vide om fastelavn

Figur 1Foto Thomas Lekfeldt, Scanpix

Af Dorte J. Thorsen , [Kristeligt Dagblad](#)

I dag er fastelavnssøndag og fastelavnsmandag de to dage, hvor børnene slår katten af tønden ved diverse arrangementer i skoler, børnehaver, sportsklubber og så videre. Mange kirker holder også specielle fastelavns gudstjenester om søndagen med både tøndeslagning og servering af kakao og fastelavnsboller.

Fastelavnstiden er over os. Læs her om de 10 vigtigste ting at vide om fastelavn.

1. Hvornår er det fastelavn?

Fastelavnssøndag ligger altid syv uger før påskedag, der falder den første søndag efter den første fuldmåne efter forårsjævndøgn. Det betyder i praksis, at det er fastelavnssøndag mellem den 1. februar og den 7. marts.

2. Hvad betyder ordene fastelavn og karneval?

Fastelavn kommer af det plattyske "vaste lavent" eller "fastelabend", der begge betyder aftenen inden fasten. Karneval derimod stammer fra latin "carne vale", der betyder "farvel til kødet" altså igen en henvisning til den 40 dage lange faste, som starter lige efter fastelavn.

3. Katten slås af tønden til fastelavn

Figure 1Foto Nima Stock

I dag er fastelavn en fest for børnene, hvor de klæder sig ud og slår katten af tønden, inden det er tid til at kåre årets kattekonge og kattedronning. Sådan har det ikke altid været.

Oprindeligt og indtil langt op i 1800-tallet var fastelavn en voksenfest, hvor de voksne drak alkohol i rigelige mængder, spiste kød, festede, dansede og klædte sig ud og slog katten af tønden, ofte til hest og med en levende kat i tønden. Katten symboliserede nemlig både Den Onde og det onde i al almindelighed, som man gerne ville beskytte sig imod.

I dag fyldes tønden derimod med slik eller andre godter, og katten er lavet af papir og sat fast med klisterbånd på tønden. Skikken med at slå katten af tønden formodes at være kommet til Danmark med de hollandske bønder, som Christian II fik herop i 1500-tallet. I gamle dage var der en levende kat i tønden til fastelavn. Katten symboliserede det onde. I dag er katten skiftet ud med slik og andre godter.

4. Udklædning til fastelavn og fastelavnsløb

I dag er børnene udklædte som seje riddere, søde prinsesser, stærke superhelte og selvstændige indianerpiger til fastelavn. Dengang fastelavnsfesterne var for voksne, klædte man sig ud som bjørn, djævel eller noget andet farligt for at skræmme det onde væk.

Man løb også fastelavn. Det vil sige rendte rundt og lavede ballade eller deltog i de såkaldte fastelavnsløb, der på grund af deres ofte erotiske karakter blev forbudt ved lov i 1683. Det fik det dog ikke til at stoppe.

Så sent som i 1850'erne fortæller missionspræst og senere leder af Indre Mission Vilhelm Bech om, hvordan han måtte stoppe dette uvæsen med blandt andet bibellæsning og Brorsons salme "Syndefulde Fastelavn". Ja, han pryglede sågar en fastelavnsnar (altså en udklædt voksen), da denne skræmte hans hest.

5. Maskeballer, maskerader og optog

Figure 2 Foto Andre Penner/AP/Ritzau

Sydpå især i Italien inviterede man helt tilbage i renæssancen og barokken til store maskeballer, hvor man ikke var klædt ud, men i stedet bar smukt dekorerede masker til de i reglen meget løsslupne maskerader, som der også var tradition for i Danmark indtil i hvert fald 1700-tallet. Visse steder i Italien blandt andet i Venedig har man stadig overdådige maskerader, hvor gæsterne kommer klædt, som adelen gjorde det, til maskeradefesterne tilbage i 1500-1700-tallet.

Fastelavnsoptog har også gennem alle tider og stadigvæk været en stor del af fastelavnsfejringen i mange lande, både i Europa og i andre verdensdele. Mest kendt er nok karnevallet i Rio, hvor de store rober er skiftet ud med små bikinier.

6. At rasle til fastelavn

Skikken er ved at gå i glemmebogen, men for blot et par årtier siden gik mange børn ud og raslede ved fastelavn. Det foregik ved, at børnene gik udklædte rundt fra dør til dør og sang en sang, mens de rystede en lille beholder i håb om at få en mønt eller to at putte ned i deres beholder samt måske en fastelavnsbolle.

Skikken minder meget om den Halloween-skik, som breder sig i disse år. Blot er Halloweenlikket ved fastelavnstide skiftet ud med mønter og boller, og det drejer sig ikke om at skræmme, men om at synge for eksempel:

"Fastelavn er mit navn, boller vil jeg have, hvis jeg ingen boller får, så laver jeg ballade."

Eller:

"Penge op, penge ned, penge i min dåse, hvis jeg ingen penge får, så kommer jeg til påske."

7. Fastelavnssøndag og fastelavnsmandag

I dag er fastelavnssøndag og fastelavnsmandag de to dage, hvor børnene slår katten af tønden ved diverse arrangementer i skoler, børnehaver, sportsklubber og så videre. Mange kirker holder også specielle fastelavns gudstjenester om søndagen med både tøndeslagning og servering af kakao og fastelavnsboller.

Dagene kaldes også Flæskesøndag og Flæskemandag, da det var de to sidste dage inden påske, hvor man måtte spise det fede flæsk og alt det andet kød, som man skal holde sig fra i fasten.

Fastelavnsmandag var også dagen, hvor man tidligere red fra gård til gård i optog, der havde sine faste figurer: Stodder, kælling og bajads.

8. Derfor hedder det hvidetirsdag

Hvidetirsdag er tirsdagen lige efter fastelavnsmandag. Navnet kommer fra, at den er den sidste dag, inden fasten begynder og dermed den sidste dag, hvor man må spise fine og engang dyre hvide madvarer som æg, sukker og hvedemel. Det fejrede man indtil langt op i 1800-tallet ved at lave æggesøbe, som var en varm ret bestående af netop æg, sukker, hvedemel og øl. Den spises ikke mere.

I mange andre lande hedder dagen Pancake-Tuesday, fordi pandekagerne jo netop også laves på æg, sukker og hvedemel. I Danmark har man derimod altid spist fastelavnsboller i fastelavnstiden, og de er jo også lavet på de fine, dyre og HVIDE fødevarer. Man mener, at de kom hertil i 1600-tallet fra Tyskland sammen med andre hvedeboller som for eksempel strutter og firknopper.

9. Fasten indledes askeonsdag

Den første dag i fasten er askeonsdag, som ligger lige efter hvidetirsdag. Askeonsdag er en dag, hvor man skal tænke på sine synder og livets forgængelighed, død og forfald. Man skal gennem bøn og anger forberede sig på påskens mirakel.

I den katolske kirke gøres det stadig ved at møde frem til messe askeonsdag, hvor præsten med aske tegner et kors i panden på hver enkelt.

10. Fastelavnsrisets betydning

For de fleste børn i dag er fastelavnsriset en dejlig ting at få med slik og pynt hængende fra grenene. Men oprindeligt har fastelavnsriset gjort ondt, da det blev brugt til at rise, altså slå med.

Man mente nemlig, at man på den måde kunne få synden ud af kroppen og dermed også ud af sjælen, så langt op i 1800-tallet var det nærmest en helligt pligt at rise sin familie. Karle og piger på gårdene gjorde det også, dog som regel med mere muntre og til tider erotiske motiver.

Materialer	Aktiviteter
Søg Google billeder – god idé at bruge "Må anvendes".	Klassen: Kort oplæg fra læreren – meget gerne billeder – til inspiration og retning for det, der skal arbejdes med.
	Grupper: Lav en mindmap – alle de ord I kommer i tanke om i forbindelse med fastelavn. Hvilke fastelavnstraditioner har I i din familie? Spørg forældre og bedsteforældre om fastelavnstraditioner.
Powerpointoplæg til forståelse af fastelavn i et historisk perspektiv.	Gennemgå oplæg i klassen. Inddrag elevernes kommentarer, genkendelser, spørgsmål.....
Hvorfor holder vi fastelavn http://www.historie-online.dk/temaer-9/arstidens-skikke-14-14-14/fastelavn-18-18/hvorfor-holder-vi-fastelavn	Fastelavn var indgangen til fasten – nævn lignende traditioner i dag? Fortæl om dem. Hvordan var fastetiden en forberedelse til påsken?

<p>Video om fastelavn: https://www.youtube.com/watch?v=Z2sKlle2M9k</p>	<p>Se videoen. Hvad får vi at vide? Hvad er vigtigt?</p>
<p>Den bibelske baggrund for den kristne fase http://www.bibelselskabet.dk/undervisning/nyheder/nyhedsoversigt/arkiv2014/3_faste</p> <p>Fastelavn i andre kristne kirker https://www.kristendom.dk/indf%C3%B8ring/fastelavn-i-forskellige-kirker</p>	<p>Genkender du noget fra den fastelavn, du kender?</p> <p>Eleverne laver selv en video om fastelavn. Optag på telefonerne.</p> <p>Hvordan adskiller de forskellige fejringsskemaer sig fra hinanden? Hvorfor disse forskelle?</p>
<p>Salmer til fastelavnssøndag: "Hil, dig frelser og forsoner", nr.192 "Sov sødt, barnlille", nr. 674 "Her vil ties, her vil bies", nr.557 http://www.dendanskesalmebogonline.dk/noter/557 https://www.folkekirken.dk/om-troen/salmer/sov-soedt-barnlille</p>	<p>Syng salmerne, der bruges ved fastelavn og tal om dem.</p>
<p>Fastelavnsris https://natmus.dk/historisk-viden/temaer/fester-og-traditioner/fastelavn/fastelavnsris/</p>	<p>Hvad er fastelavnsrisets historie? Hvad er symbolikken i kat eller stork? Hvad vil det sige at rise hinanden op? Hvorfor var det spændende for gårdenes karle og piger at kunne rise hinanden op?</p> <p>Lav et nutidigt fastelavnsris.... lav et fastelavnsris, som du har lyst til at give til en, du vil fortælle noget: beundring, kærlighed, mod, tro, fællesskab, venskab eller noget helt andet.</p> <p>Brug grene og hæng ting og udklip på eller klip fra aviser og blad.</p> <p>Saml en "skrammelbunke" i klassen (Kinderæg ting, små gevinster, dippedutter, m.m.) Bruges til at hænge på risene.</p>
<p>Mad til fastelavn https://natmus.dk/historisk-viden/temaer/fester-og-traditioner/fastelavn/mad-til-fastelavn/</p> <p>http://legekasse.dk/index.php?id=10&dfsmateriale_r%5Buid%5D=209</p>	<p>Hvordan opstod traditionen med nutidens bager- fløde-fastelavnsboller? Hvad er fastelavnskringler? De anvendes i stor stil i et andet EU land i dag, hvor?</p> <p>Hvordan hænger mad og navnene på dagene under fastelavn sammen? Bag fastelavnsboller Leg: Bide til bolle Se andre lege nederst på siden</p>

<p>Katten af tønden https://natmus.dk/historisk-viden/temaer/fester-og-traditioner/fastelavn/katten-af-toenden/</p>	<p>I dag er det flot at blive kattekonge – fortæl, hvad det betød i 1700 tallet?</p>
<p>Det eksotiske Amager http://www.historie-online.dk/temaer-9/arstidens-skikke-14-14-14/fastelavn-18-18/fra-det-eksotiske-amager</p> <p>Fastelavn i Store Magleby 1940 https://www.youtube.com/watch?v=h0R8Lzkjhto</p>	<p>En helt særlig tradition, som findes endnu. Fortæl om baggrund, indhold og idé.</p>
<p>Forbud mod fastelavn. http://www.historie-online.dk/temaer-9/arstidens-skikke-14-14-14/fastelavn-18-18/forbud-mod-fastelavn</p>	
<p>Fastelavnsudklædning Tekst øverst – det sammen som nedenstående link: https://www.kristendom.dk/fastelavn/hvorfor-klæder-vi-os-ud-til-fastelavn</p>	<p>Hvorfor klædte man sig ud tidligere til fastelavn – er det samme i dag? Hvordan har fastelavnsudklædning udviklet sig? Hvad er væsentlige forskelle fra før til i dag? Hvorfor elsker vi prinser, prinsesser, helte og skurke som udklædning? Hvad påvirker fastelavnsudklædningsmoden?</p> <p>Leg: Gæt hvem jeg er? Sæt klistermærker i panden på hinanden. På klistermærkerne står navnet på en kendt person. Gå rundt mellem hinanden og stil kun ja/nej spørgsmål? Gæt hvem du er!</p> <p>Klæd jer ud: et idol, en superhelt, en vagabond, seriehelt, Saml mange forskellige hatte – tag en hat på – hvem er du nu?</p> <p>Spil små episoder, hvor hattepersonligheden indgår.</p>
<p>Test din viden om fastelavn https://www.kristendom.dk/fastelavn/test-din-viden-om-fastelavn</p>	<p>Lad eleverne gennemarbejde "fastelavnstesten"</p> <p>Lav en tidslinje eller en powerpoint – sådan har fastelavn udviklet sig. Indsæt billeder og små tekster.</p> <p>En turist eller nydansker skal kunne forstå tidslinjen</p>
<p>Duda – det unge Danmark https://www.duda.dk/Grundfag/Kristendom/Fastelavn/fastelavn.html</p>	<p>Kig – hvad kan evt. anvendes?</p>

Andet materiale og inspiration

Fastelavn: <https://www.kristendom.dk/fastelavn#1-subheading>

Inspiration til fastelavnsfest: <http://www.festdoktoren.dk/fastelavn-er-mit-navn.html>

Erik Østergaards hjemmeside: <http://www.erikoest.dk/sang005.htm>

Opskrifter til fastelavnsgodter: <https://www.dk-kogebogen.dk/tema/fastelavn/fastelavn.php>

Fastelavnslege: <http://www.fastelavn.dk/fastelavnslege>

<http://sjovogfest.dk/sjove-fastelavnslege.html/>

<http://legekasse.dk/index.php?id=10&dfsmaterialer%5Buid%5D=435>